

TƏHSİLİN İDARƏOLUNMASI MƏSƏLƏLƏRİ
ISSUES OF EDUCATION MANAGEMENT
ВОПРОСЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЕМ

UOT 332.024.2

Ruhiyyə Zahid qızı Mehdiyeva
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0009-0006-7815-6816>
E-mail: ruhi_mehdi@mail.ru
[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(3\).217-220](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(3).217-220)

TƏHSİL MÜHİTİNİN İDARƏ EDİLMƏSİ VƏ TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNİN
YÜKSƏLDİLMƏSİNƏ TƏSİR EDƏN ƏSAS AMİLLƏR

Ruhiyyə Zahid Mehdiyeva
doctor of philosophy in pedagogy

MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
AND THE MAIN FACTORS AFFECTING
THE IMPROVEMENT OF EDUCATION QUALITY

Рухия Захид гызы Мехтиева
доктор философии по педагогике

УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДОЙ И ОСНОВНЫЕ ФАКТОРЫ,
ВЛИЯЮЩИЕ НА ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ

Xülasə. Məqalədə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və onun səmərəli idarəedilməsinə təsir göstərən əsas amillər müəyyən edilmiş, rəqəmsal təlim idarəetmə sistemləri (Learning Management System (LMS)), Süni intellekt (artificial intelligence (AI)), virtual sinif otaqları və əməkdaşlıq platformaları kimi vasitələrin idarəetmədə oynadığı rol araşdırılmışdır. Eyni zamanda, bu amillərin müsbət təsirləri ilə yanaşı, mənfi təsirləri də məqalədə öz əksini tapmışdır.

Açar sözlər: *təhsilin idarəedilməsi, müasir texnologiya, texnoloji vasitələr, süni intellekt, rəqəmsal təlim idarəetmə sistemləri, virtual sinif, smart telefon, smart lövhələr*

Abstract. This article identifies the key factors influencing the improvement of education quality and its effective management, and examines the role of tools such as digital learning management systems (LMS), artificial intelligence (AI), virtual classrooms, and collaboration platforms in this management. The article also examines both the positive and negative consequences of these factors.

Keywords: *education management, modern technologies, technological tools, artificial intelligence, digital learning management systems, virtual classroom, smartphone, interactive whiteboards*

Аннотация. В статье определены основные факторы, влияющие на повышение качества образования и его эффективное управление, а также рассмотрена роль таких средств, как цифровые системы управления обучением (LMS), искусственный интеллект (ИИ), виртуальные классы и платформы для совместной работы, в управлении. Одновременно в статье отражены как положительные, так и отрицательные последствия этих факторов.

Ключевые слова: *управление образованием, современные технологии, технологические средства, искусственный интеллект, цифровые системы управления обучением, виртуальный класс, смартфон, интерактивные доски*

Təlim prosesində öyrənmə və öyrətmənin səmərəli olmasında, eləcə də təhsil mühitinin səmərəli idarə edilməsində bir sıra amillərin böyük rolu vardı. Onlardan ən təsirli gücə malik olan informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və texnoloji vasitələrdir. Belə ki, müasir

dövrə texnologiyalar və texnoloji vasitələr həm təhsilin idarə olunmasında, həm də təlim prosesinin daha səmərəli reallaşmasına şərait yaradır.

Prof. A.N. Abbasova görə, “Təhsil sistemli bilik, bacarıq və vərdislərə, təfəkkür üsullarına yiyələnmənin məqsədyönlü prosesi və nəticəsi olub, böyüyən nəslin həyata, əməyə və ictimai fəaliyyətə hazırlanmasına xidmət göstərir” [1, s.17].

Texnologiyanın sürətli inkişafı təhsil sektoruna da öz təsirini göstərir, dövrün tələblərinə cavab verən təhsil müəssisələrinin, sinif otaqlarının, təhsilverənlərin və idarəedənlərin olmasını zərurətə çevirir. Yeni texnologiya və texnoloji vasitələr təlim prosesinin idarəedilmə metodunu, dərslərin çatdırılma üsulunu dəyişməyi tələb edir. Təhsil sahəsində texnologiyanın istifadəsi son dərəcə vacibdir və onlardan məqsədəuyğun faydalanan zaman təhsilalanların səmərəli təlim prosesinə malik olmalarına imkan yaranır. Təlim zamanı texnoloji vasitələrdən məqsədəuyğun istifadə təhsilalanların mövzunu daha mükəmməl anlaması, dərk etməsi və onların təfəkkürünün inkişaf etməsinə gətirib çıxarır.

Təhsildə texnologiyanın tətbiqi dedikdə, bu sahədə texnoloji vasitələrdən istifadə nəzərdə tutulur. İnternetin yaranması, smart telefonun, planşetlərin, smart lövhələrin (ağıllı lövhələrin), multimedia vasitələrinin meydana gəlməsi texnoloji inkişaf olaraq təhsil sektoruna da öz təsirini göstərir. Təhsildə texnologiyanın tətbiqi kateqoriyasına nümunə olaraq, təlim zamanı ağıllı lövhələrdən, multimedia vasitələrindən faydalanma, həmçinin onlayn dərslərin keçirilməsini, süni intellekt (Sİ) proqramlarından, interaktiv oyunlardan istifadə və s. göstərmək mümkündür. “İnteraktiv lövhələr, onlayn test sistemləri, e-platförmalar və müxtəlif mobil tətbiqlər tədrisin səmərəliliyini yüksəldir” [2, s. 55].

Qeyd edək ki, texnologiyanın sürətli inkişafı təhsil sektorunu dəyişdirdi və o, tədris metodu kimi də hesab edilə bilər. Onun səmərəliliyi fənnin məzmununa uyğun tətbiq olunmasındadır. Belə ki, sinif otaqlarının smart lövhələr, proyektorlar və digər multimedia vasitələri ilə təchizi öyrənmə və öyrətmə üsulunu da dəyişir. Məsələn, təhsilverənlər ənənəvi üsuldən fərqli olaraq, dərslər zamanı müxtəlif təqdimat proqramlarından faydalanmaq mümkündür. Bu zaman nəzərə almaq lazımdır ki, təqdimatların hazırlanması və təqdim edilməsi humanitar fənlərin tədrisində funksional üsul ola bilər, lakin təhsil-

alanlara animasiyalar göstərmək üçün ağıllı lövhədən istifadə təbiət fənlərinin tədrisində daha səmərəli öyrənmə üsulu ola bilər.

Süni intellekt bütün sahələrə, eləcə də təhsil sahəsinə də öz təsirini göstərir. Lakin çalışmaq lazımdır ki, bundan məqsədimizə müvafiq səmərəli istifadə edək. Ona görə də təhsilverənlərin süni intellekt haqqında həm nəzəri bilikləri, həm də onun metodologiyasını mükəmməl bilmələri vacibdir. Çünki bu, təhsilalanların işini asanlaşdırır, vaxt itkisinin qarşısını alır, Məsələn, süni intellekt üzərindən təhsilverənlərin hazırladıqları testlərin, digər tapşırıqların yoxlanılmasına; süni intellekt təhsilverənlərə cari planın hazırlanmasında yaradıcı materiallar və təqdimatlar hazırlanmasına kömək edir və s.

Süni intellekt təhsilalanların öyrənmə prosesini maraqlı edir və fərdiləşdirir. “Eyni zamanda, Sİ interaktiv və fəal öyrənməni stimullaşdırır” [3, s.19]. Məsələn, hər insanın zəif və güclü tərəfləri var, yəni onların maraq dairəsi və qavrama tezliyi fərqlidir. Süni intellekt alqoritmləri də ona müraciət edənlərə fərdi yanaşaraq, ona xüsusi tədris planı təklif edir. Həmçinin təhsilalanlar istənilən zaman hər hansı bir məsələnin həllində çətinlik çəkəndə Sİ chatbotları ona verilmiş məsələnin həllinə addım-addım kömək edir, mürəkkəb mövzuları onlara daha sadə şəkildə aydınlaşdırmaqla bilir. Bununla da öyrənlərin yoldaşlarından geri qalmayaraq özünəməxsus templə irəliləməsi müşahidə olunur. Hətta xüsusi qayğıya ehtiyacı olanlar üçün xüsusi imkanlar yaradır. Belə ki, eşitmə və ya görmə məhdudiyətli şəxslər üçün nitqin mətnə və ya əksinə çevrilməsi, tərcümə edə bilməyə kömək göstərir.

Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, süni intellektin təhsildə tətbiqinin müsbət tərəfləri ilə yanaşı, mənfi təsirləri də vardır. Buna nümunə olaraq, təhsilalanların bütün tapşırıqlarını süni intellektə yazdırması onların biliyinin zəifləməsinə, təfəkkürünün inkişafdan qalmasına gətirib çıxaracaq ki, bu da onların müasir dövrün tələblərinə cavab verən bacarıqlarının inkişafına mənfi təsir göstərəcəkdir. Həmçinin müəllimşagird ünsiyyətinin, əməkdaşlığının azalma riskini artıracaq. Amma onu da qeyd edək ki, süni intellekt təhsilverəni əvəz edə bilməz. Lakin onun imkanlarını genişləndirən və təhsili hər kəs üçün daha keyfiyyətli edən texnoloji vasitə rolunu oynaya bilər.

Təhsildə texnologiyanın tətbiqi dedikdə, informasiya texnologiyaları kimi başa düşülsə də, əslində burada paylanılan hər hansı vasitələri, məsələn, təhsil müəssisələrinin laboratoriyalarında istifadə olunan müxtəlif avadanlıqlar və resurslar texnoloji vasitələr hesab edilə bilər. İnformasiya texnologiyası isə, texnoloji cihazlar vasitəsilə insanlara informasiya xidmətlərinin göstərilməsini təmin edən alət və üsulların məcmusudur.

“Təhsildə İKT üç əsas sferada istifadə olunur: təhsil prosesinin idarə edilməsi; təlim; tədris materiallarının yaradılması” [4, s.184]. Müasir texnologiya inzibati tapşırıqları avtomatlaşdırmaq, kommunikasiyanı gücləndirmək, məlumat əsaslı qərarların qəbulunu təkmilləşdirmək, rəqəmsal təlim idarəetmə sistemləri (Learning Management System (LMS)), süni intellekt (artificial intelligence (AI)), virtual sinif otaqları və əməkdaşlıq platformaları kimi vasitələr təhsilin idarəedilməsinə öz müsbət təsirini göstərir. Təhsilin idarəedilməsində müasir texnologiyadan və texnoloji vasitələrdən istifadənin üstünlükləri və çatışmazlıqları mövcuddur. Üstünlükləri olaraq aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

- təhsilverənlərə dərslərini daha səmərəli keçməyə, təhsilənlərin inkişafı haqqında sürətli rəy formalaşdırmağa şərait yarada bilər;

- lazımi məlumatlara tez bir zamanda yiyələnərkən və bu və ya digər materialı, mövzunu səmərəli şəkildə mənimsəməkdə təhsilənlərə kömək göstərir, onların idrakı fəallığını artırır, motivasiyasını yüksəldir;

- dərslə marağı artırmaqla yanaşı, texnoloji nailiyyətlərlə ayaqlaşmağa, texnoloji inkişafdan geri qalmamağa imkan verir;

- təhsilənlərdə tədqiqatçılıq bacarıqlarını formalaşdırır;

- fərdi yanaşmanı, fərqli öyrənmə üslubu olan təhsilənlərin diqqətdən kənar qalmamasını təmin edir. Bu isə onların nailiyyətlərinin yüksəlməsinə motivasiyasının artmasına səbəb olur;

- təhsilənlərdə analitik düşünmə bacarığını inkişaf etdirir;

- süni intellektlə işləyən alətlər imtahanların avtomatik qiymətləndirilməsi və təhsilənlərin qeydlərinin idarə edilməsi, vaxta qənaət etmək və səhv etmə riskinin azalmasına səbəb olur.

Texnologiyanın müsbət təsirləri ilə yanaşı onun mənfi təsirləri də var. Mənfi təsirlər təxminən aşağıdakılardır:

- fiziki sağlamlığa zərərli;

- göz sağlamlığına zərərli;

- təhsilənlərin sosiallaşmasına mane ola bilər;

- təhsilənlərin cəmiyyətdən təcrid olunmasına səbəb ola bilər;

- süni intellektə həddən artıq etibar etmək təhsilənlərin və idarəçilərin tənqidi düşünmə bacarıqlarına maneçilik törədə bilər.

Beləliklə, hər bir öyrənmənin fənn bilikləri ilə yanaşı, onların müasir texnologiya və texnologiya vasitələri haqqında həm nəzəri bilikləri, həm də onun metodologiyasını mükəmməl bilməsi mütləqdir.

Artıq istənilən sahədə olduğu kimi, təhsilin idarəedilməsində də müasir texnologiyadan istifadə idarəetmə üçün rahatlıq və səmərəlilik təmin edir. Bura daxildir:

- * müəssisənin strateji planlaşdırılması üçün lazım olan proseslərin reallaşdırılması;

- * təhsilənlərin məlumat bazasının yaradılması və qorunması;

- * valideynlərlə əməkdaşlıq, digər fəaliyyətin asan və sürətli planlaşdırılması və s.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, təhsilin idarəedilməsində texnologiyadan istifadədə məsuliyyətli şəxs həmin müəssisənin rəhbəridir.

Məktəb rəhbərlərinin texnoloji bilik və bacarıqlarını öyrənmək məqsədilə 8 məktəb rəhbəri arasında sorğu aparılmışdır. Onlardan 4 nəfəri direktoru, 4 nəfəri isə direktor müavini olmuşdur. Sorğunun nəticələri:

- **Müasir texnologiyaya sizin münasibətiniz necədir?** - sualına 8 nəfərin hamısı müasir texnologiyayı əvəzolunmaz rahatlığı təmin edən, faydalı və hətta gələcək kimi dəyərləndiriblər. 3 nəfər isə, həm də onu qeyd edib ki, texnologiya rahatlıqdır, amma bunun sonunun necə olacağından narahatdır. Onların fikirlərinə görə, yeni bir tətbiq çıxır, onu tam öyrənənə qədər, başqa biri çıxır. Texnologiyanın belə sürətli inkişaf etməsi nəticəsində, təbii ki, hər kəsin onu eyni səviyyədə bilib və öz iş prosesində faydalanması mümkün deyil.

- **İKT bacarığınızın hansı səviyyədədir?** – sualına cavab olaraq 6 nəfər bildirib ki, öz işlərini idarə edəcək qədər biliklərə malikdirlər, lakin lazım gəldikdə mütəxəssislərdən dəstək almalı da olurlar. 2 nəfər isə rəqəmsal bacarığının kifayət qədər olduğunu iddia edir.

- **Texnologiyadan hansı işlərinizdə faydalanırsınız?** – sualına sorğuda iştirak edənlərin

hamısı hər vəziyyətdə texnologiyalardan istifadə etdiklərini bildirmişlər. Onlar qeyd edirlər ki, əvvəllər əl ilə etdikləri işləri indi internet üzərindən yerinə yetirirlər. Valideynlərlə əlaqə saxlamaq, sosial-mədəni tədbirlərin təşkili, əlaqə və kommunikasiya kimi işlər də buraya daxildir.

– **İdarəetmədə texnologiyadan səmərəli istifadə üçün hansı işlər görülməlidir?** – sualına soruşulanların hər biri “ən böyük problemimiz texniki avadanlıqların tələblərə cavab verməməsi və kifayət qədər olmamasıdır” cavabını vermişdir.

Onların 6 nəfəri texnologiyanın istifadəsinə dair rəhbərlərə və müəllimlərə təlimlərin verilməsini məqsədəuyğun sanmışlar. Onu da xüsusi vurğulamışlar ki, bu tipli təlimlərdə iştirak ediblər, lakin həmin proqramların məzmunu yeni texnologiya və tətbiqləri heç də yetərinə əhatə etməyib. Sitat: “Nəzərə alsaq ki, texnologiya sürətli dəyişikliyə məruz qalır, onda bu proqramların da məzmunu mütəmadi yenilənməlidir”.

Nəticə: Hər bir müəssisənin təkmilləşdirilməsi və inkişaf etdirilməsi onu idarə edən rəhbərliyin üzərinə düşür. Müasir texnologiyanın

sürətli inkişafı bütün sahələrə öz təsirini göstərən kimi, təhsilin də inkişaf və dəyişikliyə məruz qalması qaçılmazdır. Bura həm təhsilin idarəedilməsi, həm də onun keyfiyyətinin yüksəldilməsi daxildir. Bunun üçün müasir tələblərə cavab verən məktəb modelinin qurulması üçün texnologiyayı mükəmməl bilən və idarəetmədə ondan istifadə etməyi bacaran müəssisə rəhbərlərinə ehtiyac vardır.

Problemin aktuallığı. Texnologiyanın inkişafı təhsil sahəsinə də öz təsirini göstərməkdədir. Müasir dövrdə keyfiyyətli idarəetməni təmin etmək və keyfiyyətli təhsil əldə etmək üçün texnologiyayı mükəmməl bilən və ondan istifadə etməyi bacaran kadra ehtiyac vardır. Nəzərə almaq lazımdır ki, düzgün idarə olunan prosesin nəticəsi uğurlu nailiyyətə gətirir.

Problemin yeniliyi ənənəvi idarəetmə mühitindən və ənənəvi tədrisdən rəqəmsal və müasir tələblərə cavab verən məktəb modelinə keçidə əsaslanır.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Elmi məqalədə istifadə edilən ideya və fikirlərdən təhsil müəssisələrinin rəhbərləri müasir tələblərə cavab verən təhsil mühitinin yaradılması və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi məqsədilə nəzəri fikirlər olaraq istifadə edə bilirlər.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, A.N. Təhsil, tərbiyə, təlim və məktəbin idarə edilməsi haqqında elm // ARTİ-nin Elmi əsərləri, Cild 85, –2018, № 7, –s. 15-19.
2. Əhmədov, H.H. Xudiyeva F.T. Ümumtəhsil məktəblərində dərstdə müasir təlim metodlarından istifadə rəqabətəqabil təhsil məkanının təmin edilmə vasitəsi kimi // –Bakı: Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun (ARTİ-nin) Elmi əsərləri, Cild 92, –2025. № 5, –s. 53-57.
3. Abbasov, Ə. Məmmədov, Z. Süni intellektin elmdə və təhsildə rolu: Çağırışlar, yeni imkanlar, etik məsələlər və gələcək perspektivlər // –Bakı: Azərbaycan Universitetinin Elmi jurnalı, İPƏK YOLU, №.3, –2025. –s. 11-24.
4. Məmmədova, G.S. İKT və müasir təhsil paradigması // ARTİ-nin əsərləri, Cild 90, –2023. № 3, –s. 182-188.
5. Abbasov, A.N. Təlim prosesinə ənənəvi və müasir yanaşmalar / A.N. Abbasov, L.A. Məmmədli, İ.B. Əmirəliyeva. Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik. – Bakı: Mütərcim, –2022. –s. 99-105.
6. Azərbaycan Respublikasının 2025-2028-ci illər üçün süni intellekt strategiyası. [https:// eqanun. az/ framework/ 59218](https://eqanun.az/framework/59218)
7. Əliquliyev R.M., Mahmudov R.Ş. Elm və təhsilin inteqrasiyasında informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının rolu və perspektivləri // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, –2017.№1, –s. 98–104
8. Mehdiyeva, R.Z. Təhsildə İKT-nin pedaqoji-psixoloji imkanları // –Bakı: Azərbaycan məktəbi, –2017. № 5, –s. 97-102.
9. Mehdiyeva, R.Z. Ümumi təhsildə İKT: kompetensiyalar, istifadə imkanları. ARTPI, Yeni təhsil proqramlarının (kurikulumların) tətbiqi məsələləri. –Bakı, 2014. –s. 106-113.
10. Mehdiyeva R.Z. The role of information and communication technologies in improving the quality education. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. –Херсон, 2017. Випуск LXXVIII, том 1, –217
11. Сергеев, А.Н. Использование технологий социальных сетей при разработке образовательных ресурсов сетевых сообществ в Интернете // –Москва: Образование и общество, –2012. № 5, –с.158-165.

Redaksiyaya daxil olub: 11.03.2026